

Тема. Структура соціологічного знання.

1. Макро та мікросоціологія.

2. Теоретична та емпірична соціологія. Теорії середнього рівня.

3. Поліпарадигмальність соціології.

1. Макро та мікросоціологія.

Історія соціології показує, що уявлення про рівні соціологічного знання весь час змінюються. На кожному новому етапі розвитку соціології як науки, у зв'язку з новим розумінням її предмета, методів, основних принципів вивчення суспільства і його частин, виникають нові підходи до розгляду її структури. Структура соціології — це певний спосіб упорядкування системи знань про суспільство.

У західній соціологічній науці історично виокремлювали два основних рівні вивчення суспільства: **макро- і мікросоціологічний**.

Мікросоціологія займається вивченням спілкування людей в їх повсякденному житті (тобто інтеракція, їх взаємодія). Представники цього напрямку вважають, що соціальні явища можна зрозуміти тільки після проведення аналізу тих смислів, які люди надають даним явищам при взаємодії один з одним. Основна їх увага спрямована на дослідження поведінки індивідів, їх вчинків, мотивів, які справляють визначальний вплив на взаємодію між людьми, що в свою чергу впливає на стабільність суспільства і зміни, що в ньому відбуваються. Прихильниками мікросоціологічного рівня є, наприклад, представники теорії обміну (Джордж Хоманс), теорії етнометодології (Гарольд Гарфінкель) і символічного інтеракціонізму.

Макросоціологія приділяє основну увагу моделям поведінки, що допомагають зрозуміти суспільство як єдине ціле. Під цими моделями (структурами) розуміються різні суспільні інститути, наприклад, сім'я, освіта, релігія і т.д. З самого свого народження люди включені в дану систему соціальних структур і відчують на собі їх вплив. Сферу головного інтересу макросоціології складає вивчення взаємин між різними частинами суспільства і те, як відбувається зміна цих взаємин.

Дослідники макросоціологічного рівня дотримуються принципів однієї з двох основних теорій: функціоналізму чи структурного-функціоналізму (Герберт Спенсер, Еміль Дюркгейм, Талкотт Парсонс, Роберт Мертон та ін.) або теорії конфлікту (Карл Маркс, Ральф Дарендорф та ін.).

Однозначного визначення мікро- і макросоціології не існувало. Наприклад, П.Лазарсфельд під мікросоціологічним дослідженням розумів таке, яке «має справу з людською поведінкою в сучасних ситуаціях, використовує кількісні методи скрізь, де це можливо, і намагається систематизувати якісні процедури, де вони необхідні», а макросоціологія трактувалася ним «як зусилля відкрити загальні закони, яким підкоряються минулі чи майбутні тенденції суспільного розвитку».

2. Теоретична та емпірична соціологія. Теорії середнього рівня.

Складність суспільства, різноманітність процесів, явищ, що зумовлюють його життєдіяльність, потребують багаторівневої системи соціологічного пізнання соціальної реальності. Відповідно до цього формується багаторівнева структура соціологічної науки.

Є велика кількість способів класифікувати за різними критеріями соціологічні знання, але найпростішим є поділ соціології на відносно самостійні галузі знання: теоретичну соціологію і практичну або прикладну соціологію, які відрізняються між собою не об'єктом чи методом досліджень, а метою, які ставить перед собою соціологія, і які вирішує завдання: теоретичні чи практичні.

Отже, **теоретична соціологія** зосереджує увагу на вивченні фундаментальних наукових проблем, пов'язаних з формуванням знання про соціальну дійсність, описуванням, поясненням і розумінням процесів соціального розвитку, розробкою концептуальних основ соціології.

На відміну від теоретичної соціології, в **емпіричних дослідженнях** предметом аналізу є конкретні дії, властивості поведінки, особливості потреб, інтересів, цінностей людей, соціальних груп і спільнот, відображення соціальної реальності у масовій та індивідуальній свідомості. Емпірична соціологія має на меті збір і накопичення фактичного матеріалу, аналіз документів, статистики, спостереження, результатів опитувань тощо.

Потреба в міцних і плідних зв'язках різних рівнів системи соціологічного знання зростала в процесі розвитку суспільства і наук про нього. Але розрив між загальнотеоретичною соціологією та емпіричними дослідженнями також збільшувався і став серйозно гальмувати подальший розвиток соціології, заважати об'єднанню зусиль обох рівнів системи соціологічного знання.

Шлях до вирішення цієї проблеми був запропонований американським соціологом Р. Мертоном ще в 50-х роках ХХ ст., полягав у формуванні ще одного рівня соціологічного знання — **теорій середнього рівня**, який би посідав проміжне положення між фундаментальними загальносоціологічними теоріями та емпіричним узагальненням соціологічної інформації.

На такі **теорії середнього рівня** покладається узагальнення і структурування емпіричних даних у межах окремих сфер соціологічного знання, при цьому загальносоціологічна теорія, концентруючи в собі систему перевірених вихідних наукових тверджень, є базою для теоретичного пояснення емпіричних даних.

Кожна соціологічна теорія середнього рівня розглядає ту чи іншу сферу суспільного життя, окрему соціальну спільноту або соціальний процес, тому їх досить багато.

Як показує практика розвитку соціологічної науки, найдоцільнішою є **класифікація соціологічних теорій середнього рівня за такими групами:**

1) **спеціальні** соціологічні теорії соціальних спільнот — соціологія особистості, колективу, організації, міста, села, сім'ї, регіональна, етносоціологія, соціологія молоді й інших вікових груп, демографічна;

2) **галузеві** соціологічні теорії, що вивчають сфери (галузі) суспільного життя і соціальну реалізацію форм суспільної свідомості: соціологія праці, культури, мистецтва, управління, побуту, дозвілля, науки, політики, економіки, права, релігії, освіти, виховання, медицини, охорони здоров'я, громадської думки.

3. Поліпарадигмальність соціології.

Сучасна соціологія виробляє та використовує поряд з традиційними і нові поняття та підходи. Так, дедалі більшої популярності набуває структурування соціологічних теорій за парадигмами.

Парадигма трактується як сукупність основних положень і принципів, які лежать в основі тієї чи іншої теорії, володіє специфічним категоріальним апаратом і визнається певною групою вчених.

Наприклад, у природничих науках визнаними парадигмами (або моделями досліджень) є фізика Ньютона чи фізика Ейнштейна. Визначення соціологічних парадигм знаходиться на стадії формування, існують певні розбіжності у їх групуванні та характеристиці.

У вітчизняній соціології поширений підхід, за яким усі соціологічні парадигми умовно поділяють на три групи: структурно-функціональні (об'єктивізм), інтерпретативні (суб'єктивізм) та інтегральні (об'єднуючі) (П. Бурдьє). Сучасні соціологи визнають поліпарадигмальний характер соціології як науки.